

JONAS BILIŪNAS

Lazda

JONAS BILIŪNAS

ĮVAIRŪS APSAKYMĖLIAI

Lazda

(MANO DRAUGO PASAKOJIMAS)

Dabar gimtasis mano sodžius stovi ant kalnelio netoli Šventosios — plikumoj, po kurią vėjas smėlį nešioja; tik iš žiemų šalies tęsiasi nuo jo toli toli kai, ir iš šonų kur ne kur išmėtyti nedideli jauni pušynėliai. O dar nelabai senai, mano atminime. Visas šitas sodžius miškuose paskendęs niuksojo. Už miškų, pačiu Šventosios pakraščiu, tarp išmėtytų liūnų¹, tęsėsi skarotais ažuolais apaugusios puikios žmonių pievos, lankomis vadinamos. Pievos ir dabar tebėra tokios gražios, kaip pirma; bet miškų, kurie aplinkui buvo jas juosta apjuosę, jau senai nebėra. Išnyko jie, kaip pasaka, kurią mes paaugę užmiršėme, kuri tik tik dar plasta mūsų omenėje² kaip tolimas viliojamas paveikslas.

Tie dideli puikus miškai buvo „mūsų“ pono...

Nesijuokit, kad pasakiau: mūsų. Ir aš seniau nesuprasdavau, kodėl tą poną mano tėvas mūsų ponu vadindavo, nors jis gyveno toli nuo mūsų — už dviejų mylių. Paskum supratau, kad jam tai mano baudžiąvą nešė, ir todėl tėvas senu papratimu visų ponu jį vadino. Gal ir turėjo tiesą jį taip vali, nes ilgus metus ponas varžė mūsų sodžiaus dėl ganyklų ir miško. Saugoti miškui buvo pristatytas girininkas, kuris visai prie sodžiaus dideliuos apgriuvusiuos namuos, pačioj pamiškėj, gyveno. Dažnai tasai girininkas mėgdavo skūsti mus ponui ar mano tėvui, kuo arčiausiai gyvenančiam, dažniausiai tekdavo išklaudyti pono grūmojimų.

Negaliu užmiršti vieno atsitikimo...

Atvažiavo kartą ponas mūsų sodžiun savo miškuose medžiotų, atvažiavo su daugybe svečių ir nemaža prišaudė tą dieną stirnų, kiškių ir paukščių. Visa šitoj žvėriena gulėjo ant pačio kelio prie girių linko trobos. Mes, maži dykaduoniai, nekviečiami: įlėkėm ten ir ištolo krapštinėdami nosis, žiopsom į žvėris ir į ponus. O ponai jau sėdėjo ratuos ir rengės važiuoti. Mano tėvas netoli ant skiedryno dirbo akėčias³ ir taip pat buvo beeinąs pažiūrėti, bebedamas išgirdo, kad girininkas pradeda skūsti ponui sodiečius už ganyklas, ir išsigandęs užsiglaudė už daržinėlės galo.

— Pašaukit man kokį nors muziką! — suriko iš vežimo ponas.

Girininkas pasakė, kad čia pat yra mano tėvas.

Tėvas išgirdęs, kad jį mini, ir turbūt matydamas, kad nebegalės išsisukti, išlindo iš kitapus daržinėlės, nusijėmė už šimto žinksnių kepurę ir visas susilenkęs, išsigandęs ir nelaimingas puolė ponui rankos bučiuoti. Ponas nesavu balsu pradėjo šaukti ant tėvo, kad jį ir visą sodžių ubagais paleisias. Pabalusiom lūpom ir drebančia širdimi žiūrėjau į tą reginį ir mačiau, koku džiaugsmu nušvito girininko veidas ir kaip svečiai buvo vieni pasigailėjimo, kiti paniekinimo pilni. Parėkavęs ir neklausydamas tėvo pasiteisinimų, ponas sudrožė arkliams ir nudardėjo.

Tėvas pastovėjo kokį laiką be kepurės, paskum⁴pašaukė mane ir visas sujudintas, drebedamas iš apmaudo, paliepė: — Lėk paupėn, pažiūrėk, argi ištiesų piemenys pono miške galvijus gano?

¹liūnas — samanų pluta. [przypis edytorski]

²omenėje — atmintyje. [przypis edytorski]

³akėčias — siaura žemės juosta. [przypis edytorski]

⁴paskum — po to, vėliau. [przypis edytorski]

Sodžius, Prisiminimai

Sodžius, Ponas

Sodžius, Ponas, Girininkas

Pasispardydamas nulėkiau su draugais ir radau galvijus kuo ramiausiai besiganančius savose lankose, o piemenis kerėplą mušančius⁵. Sugrįžęs namo visa papasakojau tėvui. Nieko neatsakė, tik galvą palingavo.

Bet motina, išgirdusi, kad piemenys nekalti, išmėtinėjimo balsu tarė: „Ar nesakiau? Koks ponas, toks tarnas — tik priekabių⁶ ieško”.

— Nepyk, motin, geras mūsų ponas — atsakė tėvas ir, kaip visados, liūdnai tyliai nusijuokė.

— Gana jau, gana — nekantriai atkirto motina — ar užmiršai, kaip vargino žmones? Atameni⁷ lazda? ...

Turiu pasakyti, kad mano motina, nors niekados blogo žodžio ant ponų nepasakydavo, bet ir malonės didelės neturėdavo. Dažnai atsimindavo senuosius laikus ir atsitikimus, kuriuos mums pasakodavo, ir jos balse visados skambėdavo apmaudo styga už nuoskaudas, kurias žmonės po ponais iškentėjo. Tėvas visados kai pir mėgindavo užstoti ponus prieš motiną, bet darydavo tą taip nedrąsiai ir taip liūdnai ir visados nusijuokdavo, kad jo žodžiuose daugiau galima buvo matyti pasijuokimo, nekaip teisybės ir persitikrinimo⁸.

Bet motiną tie tėvo užtarimai kartais erzindavo, ir jina dažnai primindavo: „Gana jau, gana, tėvai!... ar atameni lazda?”

Tėvas nieko ant to neatsakydavo⁹, nusijuokdavo tik liūdnai ir pajėmęs knygą pradėdavo visiems balsu skaityti Kristaus gyvenimą.

Ilgai negalėjau suprasti, apie kokią tai lazda motyna minėdavo tėvui ir kodėl tėvas užstodamas ponus visados taip liūdnai nusijuokdavo. Bet kartą jisai pats mums apie tą papasakojo.

Kartu su minėtuoju mūsų pono girininku gyveno tuos pačius namuos Dumbrauckas. Buvo tai senas aukštas žmogus, jau visai žilas ir vieniui vienas, be šeimos. Vedęs jis niekados ir nebuvo, sūnų tačiau jau suaugusį turėjo. Bet tasai sūnus gyveno kažin kur Rusijos gilumoj ir pas tėvą labai retai priešliaukydavo¹⁰. Sakydavo, kad Dumbrauckas kitados buvęs labai turtingas, bet visus savo dvarus kartomis¹¹ pralošęs. Kiek tame buvo teisybės, sunku atspėti. Tiek tik yra žinoma, kad mano tėvo atminime jis patapo pas mūsų poną prievaizda. Baudžiavai išnykus, Dumbrauckas nustojo vietas ir kažin kodėl apsigyveno mūsų sodžių pas girininką. Ilgus metus jisai čionai nesijudindamas išbuvo; beveik niekur neišeidavo, amžinai savo kambarėly: arba vaikščiodavo arba sėdėdavo už staliuko prie pačio¹² lango. Mes, maži vaikai, matydami ištolo už lango jo žilą galvą visados kone ant vienos vietos, žiūrėdavom į jį; kaip į kokią ypatingą, mums nesuprantamą ir nelabai gerą žmogybę ir bijodavom prie jo prisartiinti.

Gal Dumbrauckas būtų ir numiręs tame savo lizde pas girininką, jeigu ne pašalinės¹³ aplinkenybės.

Reikia žinoti, kad mūsų pono galybė ir turtai vis ėjo mažyn. Gražius miškus aplink mūsų sodžių per keletą metų žydai išpirko, žmonės iškirto, suvežė paupėn ir sieliais išgrūdo Šventąja toliau. Liko vieni lydimai, šakomis užversti. Kažin koks mūsų sodžiaus juokdarys vieną kaitrią vasaros dieną vežė iš paupės per lydimus vežimą šieno ir įsigeidė pypkę užsidegti; bedegdamas pypkę uždegi ir sudžiūvusias šakas. Vienu akies mirksniu kilo liepsna ir visi lydimai išpleškėjo... Būtų kartu ir visas sodžius supleškėjęs, jeigu nebūtų subėgę žmonės su šakėmis ir grėbliais. Po dviejų valandų prie sodžiaus gulėjo plati lyguma, pajuodavusi, degėsiiais pakvipusi: ją paskum sodžius už pačius niekniekius nuo pono atpirko.

Tokiu būdu su miškais kartu pasibaigė ir pono galybė; jo grūmojimų sodžius daugiau nebebijojo. Girininkas buvo jau nebereikalingas. Kaip tyčia, ir namai, kuriuose gyveno, visai baigė griūti: pro lubas varvėjo vanduo, pro sienas švilpavo vėjas... Ir vieną gražią dieną girininkas išnyko iš mūsų akių. Dumbrauckas irgi turėjo kraustytis. Nežinau, ar jis

Motina, Teisybė, Lazda

Dumbrauckas

Gaisras, Dumbrauckas

⁵kerėplą mušti — tokį vaikų žaidimą žaisti. [przypis edytorski]

⁶priekabė — priežastis, pretekstas prikibti. [przypis edytorski]

⁷Atameni — atsimeni. [przypis edytorski]

⁸persitikrinimo — įsitikinimo. [przypis edytorski]

⁹nieko ant to neatsakydavo — dabar: nieko į tai neatsakydavo. [przypis edytorski]

¹⁰prišliaukydavo — apsilankydamas. [przypis edytorski]

¹¹kartomis — kortomis. [przypis edytorski]

¹²pačio — paties. [przypis edytorski]

¹³pašalinės — kitos, išorės. [przypis edytorski]

kreipėsi į mano tėvus, ar tėvai jam pasiūlijo, tik Dumbrauckas apsigyveno pas mus seklyčioj. Kokiomis sąlygomis apsigyveno, nežinau. Tik atgabeno pas mus jo mažą staliuką, keletą knygų ir karvę — daugiau nieko.

Ir vėl ištisas dienas pradėjo Dumbrauckas vaikščioti po seklyčią iš vieno galo kitan arba sėdinti už staliuko prie lango. Išgyveno jisai pas mus dvejus metus ir — dėl manęs visai netikėtai — paliko¹⁴ mano mokytoju. Padavė man rankosen¹⁵ didžiausią lenkišką knygą, atsistojo prie manęs ir liepė skaityti: jisai visą dieną stovėjo, aš visą dieną skaičiau. Ir taip visą vasarą ir žiemą. Sunkiai būdavo man su taja lenkiškąja kalba: buvau šveplas, ir daugelio žodžių visai negalėjau ištarti. Bet mano mokytojas buvo be pasigailėjimo: spirdavo visai lankstyti liežuvį, bent po šimtą kartų kartoti tą patį žodį — net mane visą prakaitas išmušdavo ir turėdavau akis pilnas ašarų. Matydavau, kaip Dumbrauckui virpėdavo piratai — taip ir norėdavo nusitverti man už ausies arba suduoti per nosį. Pažinau tuos jo pirštus! Buvo tai prievaizdos pirštai — kieti kaip geležis. Bet išgirdus, kad jisai išvažiuoja iš mūsų, nēr žinios kodėl, man omai¹⁶ rados liūdna, gaila jo. Buvo tai rudenį. Atvažiavo iš kažin kur toli nepažįstamas „šlėktūnas* ir išsivežė jį.

Atsisveikindamas Dumbrauckas paliko man staliuką, o tėvui, kaipo senam, atidavė savo seną obelinę lazda.

— Tau, Juozapai, palieku atminimui, savo lazda — tarė Dumbrauckas tėvui.

— Dėkui, ponaiti — atsakė susigraudinęs tėvas — kažin, ar bepasimatysma kada?!...

Dumbrauckui išvažiavus, tėvas ilgai vartė savo rankose lazda. Vartydamas pradėjo liūdnei šypsoties.

Paskum pakėlė į mus savo akis ir netikėtai paklausė: „Ar žinot, vaikai, ką man šitoj lazda primena?“

Mes visi sužiurome.

— Tai jau seni laikai — pradėjo jausmingu balsu tėvas — labai seni. Mudu su motina dar buvova¹⁷ jaunu: jūsų visų ir aut svieto¹⁸ dar nebuvo — tik Mykolas vienas buvo gimęs. Pasitaikino tada kaip tik blogi metai, duonos maža, dirvos ir pievos išdžiūvo. O turėjom ne tik sau, bet ir ponui dirbti. Ir eidavom dirbti už dviejų mylių — pačian Burbiškin¹⁹. Nusivariau kartą rudenį Burbiškin jaučius pūdymo²⁰ arti. Nedaug ką galėjau su savim pasiimti: sau įsidėjau krepšelin duonos su druska, jaučiams — keletą saujų senų pelų²¹; daugiau nieko kita nebuvo. O reikėjo tris dienas atidirbti. Man beariant pasibaigė pelai, imti vėl — nėra iš kur; pasiganyti negalima — užginta. Mano jaučiai visai prisivarė, kojų nebepavelka, o dar visą dieną arti! Sustabdžiau pietums jaučius, atsisėdau ant ežios ir valgau išsiėmęs iš krepšelio sausą duoną su druska. Valgau, o mano jaučiai tokiomis godžiomis akimis į mane žiūri. Taip man jų pagailo, kad valgyti nustojau. Ir mano krepšely tik trupiniai belikę. Supenėjau tuos trupinius jaučiams ir apsidairiau aplinkui: čia pat netoli gulėjo sugrėbstyti kupečiai pono dobilų.

Ir atėjo man tada galvon bloga mintis — taip, kaip jums jauniems dabar kartais atsitinka — dirbu ponui, tad kodėl negaliu pono žole jaučių pašerti?

Atsikėliau nuo ežios²² ir priėjęs kupetį pasiėmiau mažą dobilų kuokštelę. Prinešiau tą kuokštelę jaučiams ir iš rankos šeriu; o jaučiai taip gardžiai ir godžiai ėda, kad žiūrint į juos ir man pačiam gera pasidarė. Tik ūmai pajutau, kad kažkas kietu daiktu taip skaudžiai sudavė man per nugarą, kad pasverdėjęs pargriuvau ant žemės: net mano jaučiai pašoko iš vagos ir norėjo su arklų bėgti. Apsvaigęs pakėliau nuo žemės akis ir pamačiau priešais mane Dumbraucką su lazda rankoj.

— A tu, urevotai! Tau vogti, vogti!... — šaukė Dumbrauckas, pildamas man lazda per nugarą.

Matydamas, kad aš nebekrutu, pakėlė mane viena ranka nuo žemės ir paspyręs koja numetė vėl... Atsitėkėjęs pramerkia akis ir pamačiau savo jaučius netoli manęs stovinius:

¹⁴paliko — liko. [przypis edytorski]

¹⁵rankosen — į rankas. [przypis edytorski]

¹⁶omai — staiga. [przypis edytorski]

¹⁷buvova — buvome. [przypis edytorski]

¹⁸ant svieto — pasulyje. [przypis edytorski]

¹⁹pačian Burbiškin — į pačias Burbiškes. [przypis edytorski]

²⁰pūdymas — besiilsintis dirbamas laukas. [przypis edytorski]

²¹pelai — varpų, šiaudų liekanos kulant. [przypis edytorski]

²²ežia — rėžio ar lauko riba. [przypis edytorski]

Dumbrauckas, Kalbos pamokos

Dumbraucko palikimas

Tėvo pasakojimas

Tėvo pasakojimas, Lazda

jie atgręžę savo sprandus stebėjos į mane... Tik gyvas parsivariau namo ir tris savaites išgulėjau lovoj...

Tėvas nutilo. Mes sėdėjom ant savo vietų, kaip įbesti. Niekas neatsiliepė; tik mano sesuo akimis, pilnomis ašarų, paklausė: „Tėvel, ar šitas Dumbrauckas kur pas mus gyvena?“

— Šitas — atsakė tėvas — tik nereikia ant jo pykti; jį patį maišto metais kazokai taip buvo primušę, kad tris mėnesius visas kraujuos išgulėjo...

— O ar žinot, vaikai, kokia lazda jisai mane tada mušė? — paklausė jau Šypsodamos tėvas — šita! ...

Mes visi krūptelėjom ir išskėtėm akis: tėvas, pakėlė ranką ir rodė mums lazda, tą pačią lazda, kurią Dumbrauckas paliko jam atminimui.

Vyresnysis brolis priėjo prie tėvo, paėmė iš jo rankos lazda, pavartė ją, pavartė, tartum ką savo galvoj svarstinėdamas, paskum numetė atžagaria ranka²³ į malkas ir dusliu balsu tarė: „Sudeginsim ją, tėvel...“

— Ne, ne, vaikai — atsakė maloniai tėvas — tegu šitoji lazda lieka tarp jūsų; į ją žiūrėdami, atminsite, kad ir jūsų tėvai skaudžiai buvo baudžiami. Atsimindami tą, nepyksite, kad ir mudu su motina jums kartais žabėliu suduodavova²⁴. Darydavova²⁵ taip dėl jūsų pačių gero... Gal ir mus ponai baudė dėl mūsų gero?...

— Gana jau, gana, tėvai — atsiliepė motina — gal nuo tos lazdos ir ligą gavai... Mes savo vaikų taip nemokom.

Tėvas liūdnai nusišypojo ir pasiėmęs knygą įsikniaupė skaityti.

Ta lazda, kiek žinau, ir dabar pas brolius tebėra. Guli jinai ant lentynos klėty ir niekas jos neliečia.

J. B-nas.

Niūronyse. 17. v. 1906.

Tėvas, Vaikai, Lazda

²³atžagaria ranka — atmetinai, nerūpestingai. [przypis edytorski]

²⁴suduodavova — suduodavome. [przypis edytorski]

²⁵Darydavova — darydavome. [przypis edytorski]

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/biliunas-lazda>

Tekst opracowany na podstawie: Jonas Biliūnas, współprac. Otto von Mauderode, [vairūs apsakymėliai, [Vilnius], „Aušros” išleidimas, [1906].

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūrą, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Marta Niedziałkowska, Monika Bogdziewicz, Otto von Mauderode.

Okładka na podstawie: [kevin dooley@Flickr](mailto:kevin.dooley@Flickr), CC BY 2.0

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając **zbiórkę na stronie wolnelektury.pl**.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.